

Joaquim Molas, l'última lliçó. —El divuit de desembre de 2000, el Dr. Joaquim Molas impartia la seva última classe a la Universitat de Barcelona, abans d'encetar una nova etapa com a catedràtic emèrit de literatura catalana. L'acte, celebrat a l'Aula Magna, va comptar amb la presència de nombroses personalitats del món de la cultura, així com dels seus deixebles: des d'aquells primers que als 60 assistien a unes pioneres lliçons clandestines als Estudis Universitaris Catalans, fins als joves d'una vintena d'anys, fills de la democràcia. Àlex Broch, Jordi Castellanos, Pere Gimferrer i Baltasar Porcel, entre d'altres, van fer-se ressò de l'esdeveniment i tots van coincidir a l'hora de copsar-ne el sentit: la polièdrica trajectòria de Molas, iniciada en plena aridesa franquista, constitueix un esforç extraordinari de continuïtat cultural. Les facetes de crític, historiador, activista, docent, han cristal·litzat, primer, en la consolidació d'una escola d'investigadors, formada en el rigor ecdòtic i hermenèutic; segon, en una periodització dels diversos moviments estéticoideològics i de la producció literària moderna i contemporània —la culta i la popular—, d'acord amb el context europeu; tercer, l'exhumació de textos inèdits o oblidats, amb la consegüent formulació d'interpretacions capdavanteres; i, *last but not least*, l'establiment d'un cànon d'autors sobre el qual pivota l'actual historiografia literària catalana.

El tema escollit per Molas va ésser la Sociedad Filosófica, creada a Barcelona el 1815. Ben significativa, l'elecció, per tal com ens situa a la frontissa entre la Il·lustració i el Roman-

ticisme, època especialment convulsa a causa d'una crisi de valors a gran escala: un cop qüestionats els fonaments teocràtics i oligàrquics de l'Antic Règim, es desfermà una profunda transformació de les estructures polítiques, econòmiques, socials i religioses tradicionals, de camí cap a l'assentament d'un nou ordre burgès, d'una emergent classe mitjana que veia en la creació i l'esperit crític un instrument privilegiat d'emancipació i d'autoafirmació enfront del jerarquitzat estat absolutista. Tanmateix, es tracta, encara avui, d'un període poc estudiat, però, previsiblement substancials, en la mesura que s'hi generen o refan conceptes tan decisius (a) per a la filosofia i la praxis política —com ara el dret natural, el republicanisme, la confiança en el progrés científic— i (b) per a l'estètica —com, per exemple, la llibertat creadora, en oposició a la preceptiva, o l'originalitat, en detriment de la imitació.

La Sociedad Filosófica va maldar per construir un projecte col·lectiu de literatura catalana en llengua castellana amb una decidida voluntat d'incidència arreu d'Espanya. Abans d'una tal fita, el conreu de les lletres més o menys culte era bilingüe —en català, castellà, francès i italià—, plurilingüe —en els esmentats idiomes, a més del llatí— i rarament monolingüe, gestat per inèrcia, sense cap planificació pròpia ni original al darrere, d'abast provincial i des d'una motivació eventualment circumstancial. El grup de la Sociedad Filosófica, encara que no reïx en els seus propòsits, serveix de punt de partida, de referent, per a la gent que comença a escriure a la dècada dels 30 i que introdueix la doctrina romàntica a Catalunya. Les causes del seu «fracàs», cal cercar-les en la devastadora paralització produïda pel regnat absolutista de Ferran VII, les dificultats en el domini de la llengua per part dels seus intel·lectuals, la mort prematura d'alguns personatges dinamitzadors —F. Altés i Gurena, R. López Soler, M. de Cabanyes, J. Balmes, P. Piferrer, J. Tió—, la marxa a Madrid d'uns altres, les contradiccions dels qui restaren al país o la lenta absorció per part del moviment de la Renaixença, que girava entorn de M. Milà i Fontanals i que va convertir la llengua catalana en un signe d'identitat.

Segons Molas, la fallida de la Sociedad Filosófica no ens ha de fer menystenir el primer terç del segle XIX, donat que serva l'interès d'entrellaçar, d'una banda, els guanys culturals de la Il·lustració, pel que fa als estudis històrics i lingüístics, a les primerenques recerques sobre literatura catalana o al descobriment d'una nova visió de l'Edat Mitjana, i, d'una altra, les innovacions del Romanticisme, quant a la identificació de les nocions de pàtria i llengua, al descobriment del capital simbòlic de la terra —la poesia popular, el dret civil, els costums rurals i urbans, el paisatge, etc.—, al desvetllament del jo com a matèria d'especulació o a l'enyorança d'un paradís medieval perdut.

Amb aquesta dissertació Molas tancava el seu cicle acadèmic, tot posant l'èmfasi en un moment crucial de la nostra història, aquell en què calia assumir les vicissituds i dèficits del passat per poder projectar-se, amb noves planificacions de futur, cap a una Renaixença de la pàtria, que sintonitzaria, a poc a poc, amb la idea de modernitat, entesa en el sentit contemporani. Per a Àlex Broch: «Sentir-lo parlar [a Joaquim Molas], doncs, d'un projecte històric, veure'l a ell com un element nuclear d'un projecte de modernització de la literatura catalana contemporània i observar els assistents a aquesta darrera classe era fondre tots els camins en un de sol.»⁵ En efecte, la biografia intel·lectual de Molas ha anat vertebrant, ella mateixa, un ambiciós programa de construcció nacional que l'última lliçó ha vingut a culminar simbòlicament, amb la certesa de pertànyer a una tradició ininterrompuda. Tanmateix, clos un cercle, sempre se n'obre un altre: esperem, amb frisança, resseguir les seves investigacions en procés, els projectes en preparació, la continuació de l'obra completa, la seva agenda atapeïda de compromisos i, evidentment, la docència; en unes conclusives paraules de Jordi Castellanos: «La docència, tal como él la ha impartido en estos casi cincuenta años, es como una especie de unción sacerdotal, un estigma

5. BROCH, Àlex. *Joaquim Molas, la darrera classe*, «Avui», 28 de desembre de 2000, p. 18.

permanente. La práctica cotidiana será reemplazada por otras formas. Sus lecciones seguirán. Lo esperamos. Mejor, lo necesitamos. Hoy más que nunca.»⁶ Que així sigui. Per molts anys. [J. Go.]